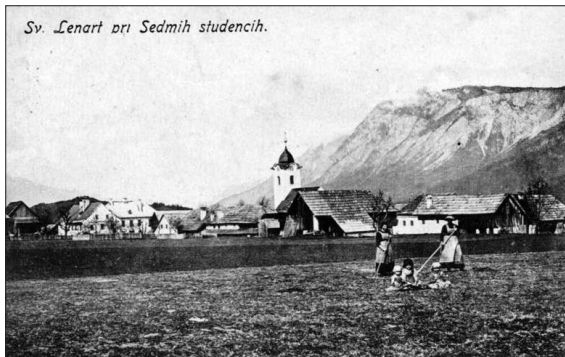

PISANJE ZAČETNICE V PREDLOŽNIH LASTNIH IMENIH

Helena Dobrovoljc

Uvod

Prispevek predstavlja problematiko lastnih imen, ki se začenjajo s predlogom (SP 2001: § 36), in zapis začetnice pri neprvih sestavinah teh imen. Pravopisno ustrezen zapis takega imena je odvisen od vrste imena (osebno, zemljepisno, stvarno) in od lastno- oz. občnoimenskosti nepredložnih sestavin v imenu. Predstavljena je problematika pri vseh tipih predložnih imen, s posebnim poudarkom na nenaselbinskih zemljepisnih imenih, kjer se je v preteklosti kodifikacija že spreminjala, zapisovalno načelo pa še danes ni povsem nedvoumno.

Slika 1: Je ime *Sv. Lenart pri Sedmih studencih* zapisano prav? Razglednica iz obdobja 1920–25.

Različni tipi predložnih imen in njihova pravopisna problematika

1 Osebna predložna imena

Težave pri zapisu predložnih imen se razlikujejo glede na vrsto imena. Pri osebnih imenih se s predložnimi strukturami srečujemo v zapisih iz starejših obdobj, npr. v urbarjih, ko je imenu dodani opis opravljal razlikovalno vlogo (*Urban pod potjo*, Torkar 2002: 73), kasneje pa se je preoblikoval in dobil obliko »pravega« priimka (npr. *Podpotnik*).¹ Tovrstni opisi in vzdevki v

.....
¹ Vir: *Slovenec: političen list za slovenski narod*, 17. 11. 1935, str. 3. <<http://www.dlib.si/>>

vlogi priimkov so se začeli pojavljati zgodaj (npr. pri Hrvatih so izpričani že v 9. stoletju) in veljajo za eno najstarejših imenskih oblik, posebne pozornosti onomastikov pa so deležni tudi zaradi ohranjanja leksikalnega pomena, s katerim je ime motivirano (prim. Šimunović 2009: 190 id.).

O posebnostih zapisovanja predložnih sestavin teh imen je bilo v slovenskem jezikoslovju in pravopisju izrecno povedanega le malo. Iz ponazoritev v pravilih starejših pravopisov (npr. SP 1920: § 112; SP 1935: § 7) do vključno pravopisa iz leta 1962 je razvidno, da predložne sestavine, ki sledijo osebnemu imenu, niso pojmovane kot sestavine imena in so pisane z malo začetnico: *Friderik s Praznim žepom* (SP 1962: § 37, tč. 3), kar je v svoji kritiki SP 1962 izrecno izpostavil Toporišič (1965) z utemeljitvijo:

Pri veliki začetnici v osebnih lastnih imenih se mi upira pisava *Friderik s Praznim žepom*. Pridevek je tu vse, kar je za Friderikom, torej bi morali pisati *Friderik S praznim žepom*, kakor pišemo tudi *Aleksander Makedonski* ali *Janez Evangelist* ipd. »S praznim žepom« ima funkcijo priimka, te pa pišemo z veliko. (Toporišič 1965: 211)

V *Načrtu pravil za novi slovenski pravopis* (1981) je pravilo že popravljeno v skladu s Toporišičevo kritiko in tudi v trenutno aktualnih pravilih SP 2001 (ki sicer ne določa eksplisno, kako pisati osebna predložna imena) je normiran zapis predložne sestavine z veliko začetnico (*Friderik S praznim žepom, Ivan Brez deže*; § 43). Medtem ko gre v teh primerih za prevedena tuja imena (angl. *John Lackland*; nem. *Friedrich mit der leeren Tasche*), pa v slovenščini zasledimo tudi avtohtoni tip starejših imen, v katerih je na mestu priimka predložna zveza s predlogom *iz*,² ki se povezuje z zemljepisnim imenom; ta določa krajevno pripadnost, izvor ali mesto delovanja osebe. Tako je npr. imena slovenskega poznogotskega stavbarja *Andreja iz Loke* in pridigarjev *Rogerija iz Ljubljane*³ in *Jurija iz Brežic*. Pri teh imenih pisna praksa ne potrjuje pravopisnega določila,⁴ izjema pa je normirana tudi v pravopisnem slovarju SP 2001 (*Tales iz Mileta*), kar je med drugim dokaz za nehomogenost te skupine in pobuda za dopolnitev aktualne kodifikacije.

2 Stvarna predložna imena

Skupina stvarnih predložnih imen ni številna, saj vključuje le redka imena društev in organizacij (pevski zbor *Pod Marijinim plaščem*, društvo podeželskih žena *Pod Gorjanci*), večinoma jih najdemo med imeni gostiln, lokalov, restavracij, kjer predložna zveza največkrat označuje njihovo nahajališče. Pišemo jih po ustaljeni praksi za stvarna lastna imena:

-
- 2 Podrobnejša raziskava takih imen bi verjetno pokazala tudi na drugačne predloge v enaki vlogi, npr. *z/s, izpod* in podobno.
 - 3 Nekatera od teh imen najdemo pogosteje v svoji drugi pojavnih obliki – predložno ime se spremeni v posamostaljeni pridevnik, npr. *Rogerij Ljubljanski*.
 - 4 Na to je bilo sicer že opozorjeno ob predlogih za dopolnitve pravopisnih pravil v Dobrovoljc in Jakop (2011: 63–64).

prvo sestavino z veliko začetnico, vse druge pa z malo začetnico, če same niso lastno ime (*Pod skalo, Na gradu, Na griču, Za gradom, Pri stričku, Pri planinskem orlu*). Kot lastno ime v imenih gostinskih lokalov in turističnih kmetij nastopa navadno: (1) hišno ime (*Pri Andrejevih, Pri Martinovih, Pri Rjavčevih*), (2) osebno ime ali priimek, morda tudi lastnika (*Pri Damjanu, Pri Danilu, Pri Francki; Pri Cunjarju, Pri Flandru*), (3) zemljepisno ime (*Pod Krvavcem, Pod Slavnikom*).⁵

Pri ugotavljanju, s katero pravopisno dilemo se jezikovni uporabniki ob pisanju predložnih stvarnih imen najpogosteje srečujejo, korpusno gradivo razkriva največ nejasnosti pri ugotavljanju, ali sta pogosto uporabljeno občnoimensko jedro (a) in pa predlog (b) sploh stalni sestavini večbesednega lastnega imena ali ne, upoštevajoč, da je nosilec isti, npr.:⁶

- (a) *Kuharji iz hotelov Habakuk, Piramida in Orel, restavracije Zimski vrt in Zamorc in gostilne Pri Treh ribniki se pod vodstvom francoskega kuharja Raucherja učijo pripravljati jedi visoke a la carte ponudbe.*
Jed je bila v sodelovanju z Gurmanom za revijo Jana, 4. 4. 2006, pripravljena v kuhinji Gostilne Pri treh ribnikih, Maribor.
V Gostilni pri treh ribnikih smo v teh spomladanskih dneh za vas pripravili popolno kulinarično prenovo.
- (b) V prešernoslovju se stalno napačno navaja lega znamenite gostilne »Pri črnem orlu«, ki se istoveti z gostilno »Pod gabrom«, kar je seveda nemogoče. Pri »Črnem orlu« v Ljubljani se je shajala (najbrž v l. 1831–1840) »Komisija za uničevanje vina«.⁷

Medtem ko so te dileme pri stvarnih lastnih imenih manj pereče, saj je zapis odvisen od tega, kako je lastnik/ustanovitelj nekega lokala, objekta ali skupine to uradno poimenoval, pa je vprašanje elipse izpostavljeno zlasti pri zemljepisnih imenih, kjer si prizadevamo za večjo sistematičnost teh zapisov. Preden se posvetimo zapisovalnim zadregam pri zemljepisnih imenih, naj omenimo, da se o predložnih stvarnih imenih aktualna pravopisna pravila ne izrekajo, temveč je uporabnik napoten kar v poglavje o pisanju zemljepisnih imen (§ 74–76). Ta rešitev ne upošteva razlike v naravi stvarnih in zemljepisnih naselbinskih imen in je lahko za s pravopisjem manj poučenega uporabnika tudi zavajajoča. V nadaljevanju prispevka se zato v večji meri posvečamo zemljepisnim imenom in s to problematiko tesneje povezanim stvarnim imenom.

5 Včasih so ta imena zapisana tudi pogovorno, npr. *Pr' Perc, Pr' krač*.

6 Vendar pa je v teh primerih korpusni način ugotavljanja zapisovalnih »napak« lahko tudi zavajajoč, saj podrobna preverba gradiva pokaže, da gre za več različnih lokalov v različnih mestih in da so ti zapisi lahko tudi povsem korektni (*gostilna Pri mostu, Gostilna pri mostu*). Ponazarjalno gradivo v prispevku je pridobljeno v korpusu Gigafida.

7 D. Ludvik, Prešernova gostilna pri »Črnem orlu«. *Kronika* (Ljubljana), 1954, št. 2, str. 129. <<http://www.dlib.si>>.

3 Zemljepisna predložna imena

Kronološki pregled pravopisnih določil, v katerih so obravnavana predložna imena, potrjuje, da so bile zapisovalne dileme vse od l. 1899 izpostavljene večinoma ob zemljepisnih imenih. Kljub dokaj dinamični kodifikaciji v obdobju 1962–1990 zadnji pravopisni priročnik, tj. SP 2001, uporabnikov ne pušča brez dvomov, ko je treba ime uradno zapisati in odgovoriti na vrsto vprašanj:

- (1) ali je ime naselbinsko ali nenaselbinsko?
- (2) ali so neprve sestavine nenaselbinskega imena same po sebi lastna imena ali ne?
- (3) ali je predložna sestavina dejansko del zemljepisnega imena?
- (4) kakšni načini preoblikovanja predložnih imen so sprejemljivi, če želimo ohraniti identifikacijo s prvotnim imenom?

Že ob prvi dilemi konkretna vprašanja jezikovnih uporabnikov razkrivajo, da je za mnoge težavno nedvoumno definirati pojem *naselbinsko oz. nenaselbinsko ime*. Glede na to, da je po SSKJ-jevski definiciji beseda *naselbina* v pomenu 'naselje, zaselek' zastarela, kar načeloma pomeni, da jo kot živo srečujemo le v strokovnem jeziku, je praktično razlikovanje na ravni *naselbina* – *nenaselbina* pogosto težavno. Še zlasti, ker po tej kategorizaciji spadajo med nenaselbinska imena tudi deli *naselbin* (SP 2001: § 69) in se v opozicijo postavljajo poimenovanja *Zali Log* ali *Rožna dolina* (*naselbina*) in *Mestni log* (del Ljubljane) oz. *Rožna Dolina* (*naselbina* pri Novi Gorici).

Drugo dilemo najpogosteje predstavljajo najpogosteje zapisovalci imen na terenu, saj je občutek lastnoimenskosti pogosto zabrisan – še več, pojmovanje se lahko regionalno spreminja.⁸

Posebno težavo pa predstavljata drugo in tretje vprašanje, saj se neposredno navezujeta na pojmovanje predložnosti. Da bi dobili boljši vpogled v proces normiranja tega zapisovalnega vprašanja, moramo torej najprej predstaviti pojavnost zemljepisnih predložnih imen, nato pa ugotoviti, s kakšnimi utemeljitvami so se pospremile spremembe predhodnega predpisa.

3.1 Predložnost zemljepisnih imen

Predložna zemljepisna imena so danes redka, zato so v sodobnem času zasledimo tudi vprašanja o njihovi avtentičnosti.⁹ Onomastiki predložna imena prikazujejo kot arhaična: nastajala so že zelo zgodaj in se kasneje na različne načine preoblikovala, najpogosteje so ohranjeni mikrotoponomi. Historične toponomastične raziskave (Pleskalová 2000) pričajo namreč o tem, da so se v zgodnejših obdobjih (npr. pri Čehih v obdobju od 11. do 13. stoletja) v vlogi

8 To potrjujejo razlike med zapisi ledinskih imen M. Šeklija (2008: 93), npr. *Na čelu*, in koroškim *Na Čelu*, saj se je med informatorji občutek za občnoimenskost samostalnika *čelo* v pomenu 'pečina' tu že izgubil.

9 Prim. vprašanje v pravopisnem e-predalu <pravopis.isj@zrc-sazu.si> (marec 2004): »Prejšnji teden se je pri pravopisnih vajah [Oddelek za slovanske jezike in književnosti FF UL] pojavilo naslednje vprašanje: Ali kraj *Pri Treh Hišah* zares obstaja? Primer je naveden v paragrafu 70 zadnje izdaje pravopisa.«

krajevnih imen povsem neopazno začele uveljavljati predložne zveze (*Na visokej, U jezera, Za brodem*) in ni izključeno, da so nekatera taka imena s predložnim dopolnilom predstavljala le priložnostne opise, ki so pomagali identificirati objekt, šele kasneje pa so se razvili v prava imena (*travnik pri kamenju – travnik Pri kamenju*). Nekateri toponomastiki (Frančič 2003: 379) pri predložnoimenskih toponimih govorijo o arhaičnih skladenjskih zgradbah, delih dialoga, ki so pravzaprav odgovori na vprašanje *Kje? – Na Klancu, Za trnjem* in za katere je značilna elipsa identifikacijske občnoimenske sestavine v vlogi jedra. Ugotovitve slovenskih onomastikov prinašajo tudi podatke o nadaljnji usodi takih mikrotoponimskih imen. Čop (2003: 184) med drugim ugotavlja, da nekatera predložna ledinska imena »kažejo izredno starost«, npr. *Čez nogo* in *Čez štapne*. Gre za danes skorajda neznani poimenovanji *Triglavska škrbina* in *Sedmera jezera*, ki sta bili kasneje zamenjani z različicama, bolj obvestilnima za širši krog jezikovnih uporabnikov oz. družbene skupnosti.

K izsledkom diahronih raziskav se moramo zateči tudi pri pogostih formalnih preobrazbah predložnih imen (*Zalog, Predjama*), ki so besedotvorno »sklopi s predlogi« (*Nadgorica, Medvode*) (Snoj 2010: 42–43), tvorjenke s priponskim obrazilom pa so lahko tudi izpeljanke iz predložne zveze (*Primostek*). Šimunović (2009: 221) ob tej problematiki navaja, da so z univerbializacijo predložnih zvez najpogosteje nastajala imena naselij (naselje za grabom > *Zagreb*), ki le redko ohranjajo prvotno predložno obliko; slednja je kot oblika posrednega poimenovanja s pomočjo drugega objekta (imenovana tudi relacijski ojkonim) pogosta v mikrotoponimiji in pri imenih mestnih delov, npr. *Nad Lipom* (v Zagrebu), *Iza Lože* (v Splitu).

3.2 Rešitve v slovenskih pravopisnih priročnikih

Slovenski jezikoslovci, pogosto tudi (so)avtorji pravopisnih priročnikov, so se ob problematiki zapisovanja predložnih lastnih imen v 20. stoletju zaustavljali le redko. A kljub temu najdemo prvo določilo glede pisanja začetne sestavine v predložnih imenih že v najstarejšem slovenskem pravopisu (1899). Fran Levec tu (SP 1899: § 581) za imena, ki so sestavljena iz samih občnih sestavin, priporoča zapis prve sestavine z veliko začetnico, med naštetimi zgledi pa so večinoma predložna imena (npr. *Pri debelih lipah, Pri treh farah*). Pravopisni priročniki iz let 1935 in 1937 o predložnih imenih molčijo. Šele v obdobju, v katerem so pričele potekati bolj intenzivne priprave na izid SP 1962, so sestavljavci novega pravopisa spodbudili javno razpravo glede predloga za pisanje večbesednih zemljepisnih imen nasplah (Rupel 1957; Moder 1957/58: 379–380; Vazzaz 1958/59: 89–91). V njej je za predložna imena relevantnejši le Modrov predlog, da se pri skladenjski rabi tistih predložnih imen, »kjer predlog še ni prešel v neločljivi sestavni del imena«, velika začetnica s predloga prenese na prvo popredložno sestavino:

Po Sloveniji je polno krajev tipa: *V rebri, Pri cerkvi, Za cesto, Pod vrhom*. Kadar gre za prvi sklon, pač lahko tako pišemo, a če gre za odvisne sklone, je po mojem bolje, da se deloma zabriše osnovna oblika krajevnega ali ledinskega imena in pišemo: *grem pod Ježo, prihajam z Zavrti, poženi v Reber*, kakor da bi se suženjsko oklepali pisave: *Grem v Pod ježami, prihajam z Na zavrtih*. Nekaj izjem mora namreč zmeraj biti. (Moder 1957/58: 380.)

Modrov predlog je povzel tudi SP 1962, ki je tej pravopisni zadregi namenil več pozornosti: v poglavju *V predložni zvezi* (§ 41) je namreč opozorjeno, da je ime v imenovalniški obliki standardizirano (»kakor ga je potrdila oblast«, § 41), in sicer »pišemo predlog z veliko, občno ime pa z malo črko«, kar je razvidno iz zgledov, npr. *Pod lipo, Ob cesti, Pri slepem Janezu*. Tako kot Moder tudi SP 1962 opozarja, da morajo biti uporabniki pozorni na položaje, v katerih »sodi predlog k stavčni zvezi in ne k imenovalniški obliki krajevnega imena«, v teh primerih »ga pišemo z malo, občno ime pa z veliko«: *prihajam z Brega, od Ceste, pije pod Lipo, stanuje pod Trančo* (§ 41). Pravopis pravi, da je v nekaterih primerih »predlog tako vezan na občno ime, da se ga ne dá spremeniti«, zato obravnavajo tako krajevno ime tudi kot »zloženko« (SP 1962: § 41): *zavil je proti Podlpi, vrača se od Podskalce, blizu pri Podtranči*. V zaključku predložnim imenom posvečenega poglavja je še opozorjeno, da se morebitnim nejasnostim najlažje izognemo, če uporabimo vrstno oz. občnoimensko »določilo« (npr. v **ulici** *Za vodo*).

V naslednjem pravopisnem obdobju (od izida *Načrta pravil za novi slovenski pravopis*, 1981 do leta 2001) se je opazno in odmevno spremenilo pisanje začetnice v kategoriji zemljepisnih imen nasploh, saj je bila uvedena delitev zemljepisnih imen na:

- (a) **naselbinska** (imena naselij), pisana z veliko začetnico v vseh sestavinah, razen v sestavinah »mesto, trg, vas (vesca), selo (sela, selce), naselje (če ne stojijo na začetku imena)« (SP 2001: § 70),
- (b) **nenaselbinska** (vsa druga zemljepisna imena, vključujoč enote, manjše od naselij, npr. imena mestnih delov, in različne mikrotoponime), kjer »pišemo prvo sestavino zmeraj z veliko začetnico, neprve sestavine pa z malo, če že same niso lastno ime« (§ 73).

Vendar pa je bila ta kompromisna¹⁰ rešitev, predstavljena najprej v Toporišič-Riglerjevem *Komentarju k Načrtu pravil novega pravopisa* (1977) in nato v samem *Načrtu* (1981: 21–22) prav pri predložitvenih imenih zaradi že izpostavljene spremenljivosti v različnih skladijskih položajih modificirana, zato ni povsem usklajena s krovnim pravopisnim pravilom za pisanje zemljepisnih imen. Določeno je namreč (*Načrt* 1981: 21), da se ne glede na tip zemljepisnega imena z veliko začetnico piše vedno tudi **prva popredložna** sestavina imena: *Na Logu, Pri Fari, Za Vrhom, Pri Treh Hišah, Pri Vasi – Pri Stari vasi* (imena naselij); *Na Klancu, Pod Trančo, Na Levem bregu* (imena mestnih delov, ulice ...). Druga pravopisna določila, tj. tista, ki govore o skladijsko pogojenih spremembah imena, se ne razlikujejo od SP 1962.

Predlagatelja te rešitve, Toporišič in Rigler (1977: 103–104), sta novost predstavila kot konsenzualno¹¹ in preprostejšo, »saj se identične sestavine takega lastnega imena pišejo zmeraj enako, ne pa enkrat z malo, drugič z veliko začetnico«. Tudi v obdobju javne razprave ob izidu *Načrta* (1981) je bila sprememba pospremljena z odobravanjem in ocenjena kot prispevek k sistemskosti in praktičnosti (Dular 1982: 264), zato je bilo toliko

¹⁰ Gre za rezultat večletnih dogovorov med slavisti in geografi. Podrobneje o tem Toporišič, Rigler (1977).

¹¹ Sprejeta je bila tudi na posvetovanjih pri Geografskem društvu.

bolj presenetljivo, da je bilo ob izidu pravopisnih pravil leta 1990 (*Slovenski pravopis 1 – Pravila*: SP1P) pravilo o pisanju popredložne sestavine z veliko začetnico v celoti izpuščeno. Izostalo je tudi v vseh nadaljnjih izdajah pravil (1994, 1997, 2001), s čimer je bilo posredno nakazano, da predložna imena niso pravopisno specifična, zato se pisanje predložnih zemljepisnih imen v nadaljevanju lahko podredi krovnemu načelu glede pisanja naselbinskih in nenaselbinskih imen ter ob tem tudi težavnemu odločanju o občno- oz. lastnoimenskosti neprvih sestavin imena.

Aktualna pravopisna napotila sicer ohranjajo določila, s katerimi jezikovnemu uporabniku sporočajo, da imajo predložna imena »v nekaterih skladdenjskih zvezah različno obliko« (SP 2001: § 74–76), a s tem dopustijo možnost, da se eno ime uporablja v zelo različnih podobah, npr.:

*Za vodo: Preselil se je v ulico **Za vodo** in Prihajam iz **Zavode**
Pod zidom: Stanujemo v ulici **Pod zidom** in Prihajam iz **Podzida**
Pri Fari: Prihajam iz zaselka **Pri Fari** in Prihajam od **Fare**
Pri Treh Hišah: Grem v vas **Pri Treh Hišah** in Grem k **Trem Hišam***

Ob spremembi v *Načrtu* (1981) predlagane rešitve se zdi, da se SP do tega problema opredeli preveč na hitro, saj ne odgovori na uporabnikovo vprašanje, ki se spontano poraja ob naštetih zgledih: Katera je torej »prava« podoba imena? Je ime ulice *Za vodo* ali *Zavoda*? Je ime zaselka *Pri Fari* ali *Fara*? Četudi bi ostali pri tako oblikovanem pravopisnem pravilu glede pisanja začetnice v nenaselbinskih predložnih imenih, bi bilo uporabnika vseeno dobro opozoriti na uradno obliko imena, ki jo najlažje prepozna, če uporabi ob njem občnoimensko vrstno določilo (*ulica, zaselek, vas*). Hkrati pa je treba omeniti tudi, da oblike imena, ki nastanejo ob preoblikovanju, tj. ob izpustu predložne sestavine (*Fara*) oz. ob nastanku sklopa obeh sestavin zveze (*Zavoda*), niso uradnega, temveč povsem priložnostnega značaja.

3.3 Uresničevanje pravopisnih pravil v praksi ter pregled kritik in alternativnih predlogov

S tem ko je SP1P 1990 oz. SP 2001 iz pravil izvzel določila o posebnem značaju predložnih naselbinskih imen, je pisanje slednjih izenačeno s pisanjem nenaselbinskih imen nasploh. A tudi ta za uporabnika niso preprosta. Pravilo je namreč »težko aplicirati«, saj »[o]dločitev, kaj je v nepravem delu nenaselbinskega imena lastno in kaj občno ime« odvisna od jezikovnega občutka posameznika, poudarjajo jezikoslovke, članice Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2001: 20), in v ponazoritvah navajajo v rabi manj frekventne zglede: *Bovški g/Gamsovec; Velika b/Bavha; Tarmanova ž/Zlefa ...*

Trditev potrjujejo tudi konkretne izkušnje zapisovalcev nenaselbinskih imen »na terenu«. Tako so je že po prvem izidu pravil (SP1P 1990) oglašil Klinar (1993: 204–207), ki je predstavil dileme, s katerimi se je soočal ob ugotavljanju lastno- ali občnoimenskosti sestavin imena pri planinskih imenih, in za premostitev problema predlagal **izločitev predložne sestavine**

imena.¹² Težava Klinarjevega predloga je, da ne rešuje težavnosti zapisovanja nenaselbinskih predložnih imen v taki meri, da bi to pretehtalo načelo upoštevanja dejanske rabe in spodbudilo oblikovanje pravopisnega pravila, s katerim bi se razkorak med dejansko rabo v govoru oz. na terenu ter zapisom oz. standardizacijo še poglobil. Poleg tega je predložnost v govoru živa in zlasti pri ledinskih imenih lahko tudi pomenskorazlikovalna (prim. Zdovc 2010: 184). Po drugi strani pa je na Klinarjevo vprašanje, v katerih primerih je predložno sestavino mogoče izpustiti, na podlagi gradiva, nabranega ob dialektološkem preučevanju mikrotoponimije, delno odgovorila Škofic (1998), ki je kot predložna imena obravnavala le tista, »ki so se z istim predlogom pojavljala v vseh povezavah – ne le ob vprašanju Kje? in Kam?, kjer je predlog predvidljiv, ampak tudi kot odgovor na vprašanje Kaj je to? oz. Kako se to imenuje?« (Škofic 1998: 67).

Problem zapisa predložnih zemljepisnih nenaselbinskih imen je bil ponovno deležen večjega zanimanja jezikoslovcev in geografov l. 2011, ko so na Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS naslovili prošnjo za pomoč predstavniki Slovencev na avstrijskem Koroškem, ki sodelujejo v projektu zapisovanja koroških ledinskih in hišnih imen.¹³ Projekt poteka pod okriljem kulturnih ustanov in društev, kjer ima pomembno vlogo tudi pobuda posameznikov, zapisovalci pa so najpogosteje nejezikoslovci. Težave so še večje, ker zapisanih zgledov skorajda ni: medtem ko so bila zemljepisna in hišna imena deloma že zbrana in razložena tudi v posebnih monografskih publikacijah,¹⁴ so ledinska imena do tega projekta živela le v govoru oz. narečju, razen nekaterih izjem (Scheiniggov seznam imen).¹⁵ Že v stopnji poknjiženja prihaja do dilem glede razmerja glas – črka na ravni glasovno-pravopisnega poknjiženja (podrobneje gl. Šekli 2008: 33–35), še posebej težavno pa se zdi iskanje zapisa, ki bi bil v največji meri usklajen s pravili SP.

Da bi se v največji meri izognili različnim pojmovanjem in posledično neenotnim rešitvam, se zapisovalci ledinskih imen v prvi fazi zapisa skušajo **izogniti predložnemu zapisu**, in to zlasti pri imenih, kjer v vlogi predloga nastopata *na* in *v*, saj se motivacija imena *Na Klanecu*, *Na Logu* skorajda ne spremeni, če bi kraj imenovali *Klanec* oziroma *Log*. V primerih, ko je to

12 Npr. ime *Planina pri jezeru* bi se lahko preoblikovalo v (1) *Planina Jezero – Planina jezero – planina Jezero* (z izpustom predloga), (2) *planina Prijezero – Planina Prijezero* (z »metamorfozo«), (3) *Prijezero – Jezero* (z izpustom vrstnega določila) (Klinar 1993: 204–207). J. Moder (1993) je ta predlog zavrnil zaradi izročila in ustaljenosti v rabi.

13 Ta poteka pod okriljem Unescove konvencije o nesnovni dediščini v Sloveniji in Avstriji, na Koroškem ga koordinirajo in so vanj od l. 2005 vključeni tudi sodelavci narodopisnega Inštituta Urban Jarnik v Celovcu. Podrobneje gl. Piko Rustia (2011: 125). Slovenska ledinska imena so bila tako prvič sistematično popisana in l. 2010 vključena v prvi avstrijski nabor nesnovne dediščine. Gl. povezavo: <<http://nationalagentur.unesco.at>>.

14 Npr. B. Kotnika (*Zgodovina hiš južne Koroške*, 2001/2001) in P. Zdovca (*Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem*, 2010).

15 Gre za zanimiv seznam imen v članku *Die Ortsnamen des Gerichtsbezirkes Ferlach* (1905/06), ki priča tudi o tem, da so se že v preteklosti zavedali težav poknjiževanja. V seznamu so ob deloma poknjiženih slovenskih imenih v oklepaju zapisane narečne oblike, in sicer v predložni obliki, npr. *Čelo* (pod *Čelom*), *Gavje* (dial. na *Hávjah*), *Grifel* (dial. na *Grifelnu*), *Kamenca* (na *Kamenci*).

mogoče, s tem rešimo tudi problem spremembe predlogov v različnih skladenjskih zvezah, npr. *Prihajam s Klanca, z Loga*. Pri imenih s predlogi *nad, pod, pri in za* pa se je v praksi izkazalo, da se tovrstna imena pogosteje pišejo skupaj (*Nadgrad, Nadrožica, Podbrezje, Podcerkev, Podgrad, Prigorica, Zagorica, Zaboršt*). V ta sklop sodijo tudi nepravi predlogi, npr. *vrh* v *Vrhtrebnje, Vrhpolje, Vrhpeč*. Za imena, ki jih ni mogoče zapisati brez predloga, je svetovalec zapisovalcev, graški slavist L. Karničar,¹⁶ predlagal **zapis z veliko začetnico v vseh drugih**, torej nespremenljivih (stalnih) **sestavinah** predložnih zemljepisnih imen, tj. *Na Lescu, Pri Vodici, Za Trnjem, Na Produ*. To bi zagotovo olajšalo zapis predložnih ledinskih imen, saj bi se lahko izognili ugibanju glede imenskega značaja nepravih sestavin.¹⁷

Karničar se je s svojim predlogom torej vrnil k *Načrtu* (1981), s čimer sicer konkretno rešuje problem predložnih imen¹⁸ (*Pod pečmi, Na gori, Na vratih, Na logu, Pod logom, Na Koglju*), a ima tudi slabost: na zemljevidih bi se zdaj pojavile ena ob drugi oblike kot *Na Produ* in *Kuharjev prod*. Temu neskladju bi se izognili, če bi obujeni predlog iz *Načrta* (1981) razširili na vsa nenaselbinska imena, saj tu pravopisne zadrege pri manj znanih imenih pogosto niso nič manj pereče (*Tomlov štuk, Štihovo blato, Beli rob, Kuharjev log*), na kar je bilo že opozorjeno pred izidom SP 2001:

Dokler slovenski pravopis ne določi bolj sodobnega, brez težav in dilem aplikativnega pravopisnega pravila, naj Geodetska uprava konkretne dvoumne primere rešuje v sodelovanju s Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen, ta pa z Uredniškim odborom Komisije za sestavo slovarskega dela SP pri SAZU. (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2001: 20)

Razširitev velike začetnice na vse sestavine nenaselbinskih imen bi pomenila precejšen obrat od dosedanje kodifikacije (*Šmarna gora > Šmarna Gora, Goriška brda > Goriška Brda, Bela krajina > Bela Krajina*), hkrati pa bi s tem uzakonili način pisanja, ki je v praksi ustaljen v več jezikih, zanj pa se zavzema pa tudi vse več strokovnjakov jezikoslovcev in geografov. Kljub temu pa ob navdušenju nad poenostavitvijo ne smemo prezreti dejstva, da so jezikoslovci tako zapisovalno načelo v preteklosti že udejanili (npr. v obdobju Dravske banovine so ob izdelavi *Krajevnega leksikona* l. 1937) oz. predlagali tako rešitev (Ruplov predlog v *Slovenskem poročevalcu* 1957 ob pripravah na izid SP 1962), a je bila ta zaradi svoje obsežnosti in neuspešnosti zavrnjena tako s strani geografov kot slovenistov:

Po Ruplovem predlogu pa bi vsem tem več kot tisoč krajevnim imenom morali spremeniti pisavo tako, da bi v drugem delu pisali vsa občna imena z veliko začetnico; med temi bi bilo vsaj tri sto Vasi, skoraj prav toliko Vrhov pa nič koliko Gričev, Hribov, Gora, Polj, Dolin, Peči, Vod, Potokov itd. dn

¹⁶ Ustna informacija zapisovalke M. Olip, sodelavke Inštituta Urban Jarnik.

¹⁷ Pri urejanju zemljevida Šmarjete v Rožu (2011) smo v zadnji fazi sklenili, da kljub težavam upoštevamo sedaj veljavna pravopisna pravila in pišemo neprve sestavine lastnih imen z malo začetnico (*Pod hojami*), z veliko začetnico pa vse tiste neprve sestavine ledinskih predložnih imen, pri katerih je občutek za občnoimensko predmetnost že zamrl (*Na Čelu*). Pri tem smo upoštevali tudi podatke informatorjev za imena.

¹⁸ Pri teh ugotovitvah se sklicujem na lastna opažanja in podatke ter gradivo, pridobljeno na Inštitutu Urban Jarnik v Celovcu, kjer sem v l. 2011 sodelovala pri pripravi zemljevidov iz Šmarjete v Rožu in Škofič.

še nekaj Kalov, Kotov, Žlebov, Jam, Grab, Lazov, Njiv, Luž, Mlak ipd. [...] Pa se mi kar vsiljuje misel, da bi le bilo bolje, če bi vseh teh tisoč imen pustili lepo pri miru, tistih nekaj problematičnih imen pa deli, če drugače ne gre, v poseben predalček z napisom: Izjeme (Vazzaz 1958/59: 89).

Načelo [...], ko so pri večini sestavljenih krajevnih imen pisali vse sestavne dele z veliko začetnico, se ne pomensko ne grafično nekako ni obneslo. Slovencem se namreč upira pretirano pisanje z veliko. Generaliziranje pisave z veliko pri sestavljenih krajevnih imenih bi nujno pripeljalo do zadreg in absurda, ko bi morali mahoma pisati z veliko tudi *Jadransko Morje*, *Brionski Otoki*, *Blejsko Jezero*, *Kamniške Planine*, *Loški Potok* itn., pisana z veliko bi bila sicer res sama v sebi dosledna, a na oko neužitna in ne v našem duhu, zato je pametneje, da ostanemo pri dosedanji (Moder 1957/58: 379).

Sklep

Opisana pravopišna problematika že desetletja povzroča težave tako laičnim jezikovnim uporabnikom kot tudi jezikoslovcem, saj jih – posredno v diskusijah glede pisanja zemljepisnih imen nasploh – vznemirja že od prvega pravopisa dalje. Predpogoj za ustrezen zapis imena je védenje, (1) za kakšno ime gre (naselbinsko ali nenaselbinsko), pri čemer je za laične uporabnike že izraz naselbina deloma dvoumen (ime dela naselbine je nenaselbinsko ime); (2) ali je neprva sestavina večbesednega imena lastno ali občno ime, kar je lahko v prostorsko oddaljenih okoljih tudi različno, (3) ali je predložna sestavina stalni del imena in (4) kakšni načini preoblikovanja predložnih imen so sprejemljivi. Zato je tudi v jezikoslovnih krogih dozorela misel, da je treba ponovno preučiti možnosti zapisa in tako olajšati delo tistim, ki so s standardiziranjem naše nesnovne dediščine šele začeli. Po drugi strani pa bi sprememba, ki je bila v preteklosti že predlagana, tj. zapis vseh sestavin z veliko začetnico, pri uporabnikih, ki so vajeni aktualnega pravopisa, zbrisala razlike med naselbinskimi in nenaselbinskimi imeni. Zato bi bilo za uveljavitev preprostejšega zapisa predložnih imen nadvse pomembno tudi mnenje Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS. Tudi zato, ker se zavedamo, da bi imela ta odločitev nadaljnje posledice, saj bi verjetno problematizirala zapis začetnice v nepredložnih nenaselbinskih imenih nasploh.

Literatura in viri

- BREZNIK, Anton, 1920: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- ČOP, Dušan, 2003: Terenska (ledinska) imena. *Slowiańska onomastyka. Encyklopedia tom II*. Varšava – Krakov: Towarzystwo naukowe Warszawskie. 191–196
- DOBROVOLJC, Helena, JAKOP, Nataša, 2011: *Sodobni pravopišni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.
- DULAR, Janez, 1982: Ob osnutku novega slovenskega pravopisa. *Naši razgledi* (14. 5. 2012). 264–266.
- FRANČIČ, Anđela, 2003: Rečka toponimija. Nada Vajs (ur.). *Raspave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 373–389.

- FURLAN, Metka, GLOŽANČEV, Alenka, ŠIVIC-DULAR, Alenka, 2001: *Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v registru zemljepisnih imen in registru prostorskih enot*. Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije.
- Gigafida = <<http://demo.gigafida.net/>>
- KLINAR, Stanko, 1993: Kost za glodanje: spet pravopis, kajpak – to pot kar velika porcija. *Planinski vestnik* 7/8. 204–207.
- LEVEC, Fran, 1899: *Slovenski pravopis*. Dunaj: Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig.
- MODER, Janko, 1958: K pisavi krajevnih imen. *Jezik in slovstvo* 3/8. 375–380.
- MODER, Janko, 1993: Jezikovni kotichek. *Nedeljski dnevnik*. Prispevki: *Planina za robom*. (11. 7. 1993). 6; *Planina*. (18. 7. 1993). 6; *Predložna imena*. (25. 7. 1993). 6; *Brezpredložna imena*. (1. 8. 1993). 6.
- Načrt pravil za novi slovenski pravopis*, 1981. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik (izd.) – Državna založba Slovenije (zal.).
- PIKO RUSTIA, Martina, 2011: Živa dediščina na Koroškem. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 51/3. 4.
- PLESKALOVÁ, Jana, 2000: Česká pomístní jména v diachronním pohledu. *Acta onomastica*. Praga: ÚJČ AV ČR 40. 186–195.
- SNOJ, Marko, 2010: Slovenska zemljepisna imena v luči etimologije. Irena Orel (ur.). *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 46. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- SP 1962 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU (izd.) – Državna založba Slovenije (zal.).
- SP 2001 = *Slovenski pravopis*. (Jože Toporišič idr.). Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.).
- SP1P 1990 = *Slovenski pravopis 1 – Pravila*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – DZS (zal.).
- ŠEKLI, Matej, 2008: *Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici*. Ljubljana: Založba ZRC. (Linguistica et philologica 22).
- ŠIMUNOVIČ, Petar, 2009: *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- ŠKOFIC, Jožica, 1998: Mikrotoponimi v Kropi in bližnji okolici. *Jezikoslovni zapiski* 4. 47–71.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1965: Popravljen slovenska slovnica. *Jezik in slovstvo* 10/67. 209–217.
- TOPORIŠIČ, Jože, RIGLER, Jakob, 1977: Komentar k Načrtu pravil slovenskega pravopisa. *Slavistična revija* 25. 69–106, 311–358.
- TORKAR, Silvo, 2002: Priimki na Slovenskem. *Jezikoslovni zapiski* 8/2. 71–79.
- VAZZAZ, Ludovik, 1958: O pisavi sestavljenih krajevnih imen. *Jezik in slovstvo* 4/3. 88–91.
- ZDOVC, Pavel, 2010: *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem = Die slowenischen Ortsnamen in Kärnten*. Ljubljana: SAZU. (Razprave razreda za filološke in literarne vede).